

«Δευτεροβάθμια Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση (ΔΤΕΕ):

Χρειάζεται μεταρρύθμιση;»

Δρ Γεωργίου Βούτσινου

Επίτιμου Συμβούλου του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Μέλους Συμβουλίου Ιδρύματος του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών

Ένα από τα αποτελέσματα της βαθιάς ύφεσης, στην οποία έχει περιέλθει η χώρα, είναι και η περικοπή των επενδύσεων στο ανθρώπινο δυναμικό, παρόλο ότι η σημασία της εκπαίδευσης και κατάρτισης καθίσταται ακόμη μεγαλύτερη όταν η οικονομία βρίσκεται σε τέτοια καθοδική πορεία. Αλλά και από την άλλη πλευρά αν το δει κανείς, η οικονομία που αναδύεται από μια ύφεση δεν είναι ποτέ όμοια με αυτή που είχε περιπέσει σε κρίση. Καθώς ο ανταγωνισμός εντείνεται και τα περιθώρια κέρδους μειώνονται, τα προϊόντα αλλάζουν και η αποδοτικότητα των επιχειρήσεων αυξάνεται. Οι αλλαγές αυτές δημιουργούν την ανάγκη για νέες δεξιότητες.

Η σωστή, επομένως, εκπαίδευση των νεοεισερχόμενων στελεχών στην αγορά εργασίας και η επανεκπαίδευση του υφιστάμενου προσωπικού αποκτά σήμερα μεγαλύτερη από ότι, συνήθως, σημασία, καθώς συνιστά έναν πολύ σημαντικό παράγοντα τόσο για τη δημιουργία συνθηκών ανάπτυξης όσο και για την άμβλυνση, κατά το δυνατόν, σοβαρών κοινωνικών προβλημάτων, όπως η ανεργία και το ασφαλιστικό. Είναι δεδομένο ότι η ανταγωνιστικότητα των πολιτών ως προς τη θέση τους στην αγορά εργασίας εξαρτάται αποκλειστικά από το επίπεδο εκπαίδευσης και κατάρτισής τους.

Είναι βέβαιο ότι ως χώρα χρειαζόμαστε μια στρατηγική που θα μας βοηθήσει να βγούμε ισχυρότεροι από την κρίση και να οδηγηθεί η χώρα σε μια έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς οικονομία με υψηλά επίπεδα απασχόλησης, παραγωγικότητας και κοινωνικής συνοχής. Δε νομίζω ότι υπάρχει κανείς που να έχει διαφορετική άποψη ότι στο κέντρο του ενδιαφέροντος για την επιτυχία της όποιας τέτοιας αναπτυξιακής προοπτικής της χώρας είναι η εκπαίδευση και η κατάρτιση.

Ας έρθουμε όμως από τη γενικότερη και θεωρητικότερη, αλλά με μεγάλη πρακτική αξία, θεώρηση των θεμάτων της οικονομίας, της απασχόλησης, της ανάπτυξης σε σχέση με την εκπαίδευση στα πιο δικά μας. Στην Τεχνική-Επαγγελματική Εκπαίδευση, στην Επαγγελματική θα τη λέω εγώ ως πιο δόκιμη, η οποία αποτελεί, ή θα πρέπει να αποτελεί τον προθάλαμο της αγοράς εργασίας σε ένα επίπεδο απασχόλησης που τείνει να εξαφανισθεί στη χώρα μας. Άλλωστε ο επαγγελματικός αλλά και ο κοινωνικός ιστός της χώρας αλλάζει τα τελευταία χρόνια προς το χειρότερο, για να μην πω ότι εκφυλίζεται και διαλύεται.

Ένα από τα σημαντικότερα χρόνια προβλήματα της τυπικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης στη χώρα μας είναι η αδυναμία της κοινωνικής της καταξίωσης. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, εκτός από την προσέλκυση μικρού αριθμού μαθητών σε

σύγκριση με τη Γενική Εκπαίδευση, η πλειονότητα των μαθητών που επιλέγουν να φοιτήσουν σε αυτήν να χαρακτηρίζεται από χαμηλές σχολικές επιδόσεις (έλλειψη βασικών - στοιχειωδών γνώσεων). Έτσι, η αποτελεσματικότητα της φοίτησης φαλκιδεύεται εξ' υπαρχής, δεδομένου ότι τα προγράμματα σπουδών προκειμένου να επιτύχουν πολλούς στόχους μαζί, δηλαδή και περισσότερες επαγγελματικές γνώσεις και δυνατότητα πρόσβασης στα Α.Ε.Ι. γίνονται περισσότερο απαιτητικά από ότι εκείνα της Γενικής Εκπαίδευσης.

Σε ό,τι αφορά τα Ι.Ε.Κ. (που ήταν τυπική κατάρτιση, τώρα έγινε άτυπη), όπως θεσμοθετήθηκαν το 1992, προορίζονταν να λειτουργήσουν ως ευέλικτα όργανα διαρκούς παροχής, αναπροσαρμογής και εκσυγχρονισμού των προσόντων του ανθρώπινου δυναμικού. Αποστολή τους ήταν η παροχή ουσιαστικών και τυπικών επαγγελματικών εφοδίων και προσόντων και η δυνατότητα μεγαλύτερης κινητικότητας στους εργαζόμενους. Σήμερα όμως, πρέπει να επισημάνουμε μια σειρά αρνητικών διαπιστώσεων όπως: Ο εκφυλισμός της λειτουργίας, των στόχων και της αποτελεσματικότητας των Ι.Ε.Κ. λόγω της έντονης «σχολειοποίησής» τους (εκπαιδευτές που δεν προέρχονται από την αγορά εργασίας, ειδικότητες που παγιώνονται και δεν αλλάζουν σύμφωνα με τις ανάγκες της αγοράς κ.ά.) και η μη διαρκής προσαρμογή των προγραμμάτων κατάρτισης στις εκάστοτε νέες συνθήκες.

Πάνω από όλα τα προβλήματα, το σημαντικότερο είναι ότι ελλείπει ο συντονισμός και ο κοινός σχεδιασμός, τόσο μεταξύ εκπαίδευσης και κατάρτισης, όσο και μεταξύ των διαφόρων τύπων κατάρτισης.

Τα τελευταία 30 χρόνια έχουν επιχειρηθεί πολλές αλλαγές – μεταρρυθμίσεις (έχει χαθεί και η πραγματική έννοια της μεταρρύθμισης) στην επαγγελματική εκπαίδευση. Ποτέ, όμως, μια αλλαγή δεν προέκυψε ως αποτέλεσμα εμπεριστατωμένης επιστημονικής έρευνας και αξιολόγησης της προϋπάρχουσας κατάστασης. Η διαίσθηση περισσότερο και η επιθυμία των πολιτικών να συνδέουν το όνομά τους με κάτι καινούργιο πρυτάνευε συνήθως στις οποιεσδήποτε αλλαγές. Και όπου υπήρξαν πράγματι σοβαρές μελέτες που οδήγησαν σε θεμελιώδεις μεταρρυθμίσεις, όπως αυτές του Ν. 576/77 με τον οποίο καθιερώθηκε στην ουσία η επαγγελματική εκπαίδευση, με τη μορφή που υπάρχει σήμερα, και του Ν. 2009/92 με τον οποίο καθιερώθηκε η επαγγελματική κατάρτιση με την ίδρυση των Ινστιτούτων Επαγγελματικής Κατάρτισης, με την πάροδο του χρόνου, η αδράνεια στην παρακολούθηση και η έλλειψη συστηματικής ένταξης των προγραμμάτων τους στα κατά καιρούς, αν υπήρξαν, αναπτυξιακά μοντέλα της χώρας, οδήγησαν στην αποδυνάμωση και την απαξίωση των αποτελεσμάτων τους.

Εδώ θα ήθελα να θέσω ένα αφελές ερώτημα. Σε ποια αγορά εργασίας απευθύνεται η επαγγελματική εκπαίδευση; Σε ποια αγορά εργασίας απευθύνεται η επαγγελματική κατάρτιση; Μα ασφαλώς θα απαντήσει κάποιος, στην ίδια. Ε, αφού είναι έτσι ας δούμε επιτέλους το θέμα συνολικά. Και την Επαγγελματική Εκπαίδευση και την Επαγγελματική Κατάρτιση από κοινού, κάτι που δεν κάναμε ποτέ. Στην ίδια αγορά

εργασίας στοχεύουν. Για την ίδια αγορά εργασίας υπάρχουν. Εμείς συμπεριφερόμαστε σαν να πρόκειται για εκπαιδευτικούς θεσμούς άλλης χώρας.

Η οικονομική κρίση στην οποία έχει βυθιστεί η χώρα, με την ανεργία να αυξάνεται με ρυθμούς πέραν από τις προβλέψεις, με το χρέος να αυξάνεται διαρκώς σε συνάρτηση με το ΑΕΠ που συρρικνώνεται, δημιουργεί ορατούς κινδύνους για την κοινωνική συνοχή μας. Ο τρόπος με τον οποίο πρέπει να ανταποκριθεί η χώρα, μαζί και η εκπαίδευση και η κατάρτισή της θα είναι καθοριστικός για το μέλλον μας. Αν συνεχίσουμε «όπως συνήθως» είναι βέβαιο ότι θα περάσουμε οριστικά στο περιθώριο.

Όπως ήδη είπαμε, στο κέντρο του ενδιαφέροντος αυτής της στρατηγικής είναι η εκπαίδευση και η κατάρτιση. Και το ζητούμενο, τα χαρακτηριστικά για την αποτελεσματικότητά τους και την εναρμόνιση στη στρατηγική αυτή είναι η ευελιξία τους απέναντι στην «κινούμενη άμμο» της σημερινής παγκόσμιας αγοράς εργασίας και η αυξημένη διαφάνεια των προσόντων.

Ας κάνουμε τα πράγματα πιο απλά, μετρήσιμα. Τι χρειαζόμαστε; Χρειαζόμαστε επαγγελματική εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση και δια βίου εκπαίδευση. Διακριτές ως προς την εξειδικευμένη αποστολή τους, αλλά και κοινό σχεδιαζόμενες.

Χρειαζόμαστε μια στέρεη τυπική επαγγελματική εκπαίδευση με εύρος, που θα δίνει βασικές επαγγελματικές γνώσεις και δεξιότητες σ' έναν ευρύτερο κλάδο οικονομικής δραστηριότητας ή επαγγελμάτων χωρίς μεγάλες εξειδικεύσεις. Θα είναι η πλατφόρμα. Αφετέρου, χρειαζόμαστε μια ευέλικτη και αποτελεσματική επαγγελματική κατάρτιση. Επίσης η δια βίου μάθηση με την πιστοποίηση των επαγγελματικών προσόντων δημιουργεί συνθήκες ενίσχυσης της οικονομικής ανταγωνιστικότητας και της απασχόλησης και είναι ο καλύτερος τρόπος για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού.

Χωρίς ένα κεντρικό επανασχεδιασμό όλων των μορφών επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης με γνώμονα τόσο τον κοινό σχεδιασμό τους, όσο και την προσαρμογή τους στο διεθνοποιημένο περιβάλλον εργασίας και στην Ελληνική πραγματικότητα, δεν πρόκειται να κάνουμε κάτι, δεν μπορεί να περιμένουμε αποτελέσματα. Αυτός ο επανασχεδιασμός, ο κοινός σχεδιασμός, είναι στοιχειώδης υποχρέωση της πολιτείας. Η πρώτη επιδίωξη όμως είναι -και αυτό ισχύει όχι μόνο για την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση- η ύπαρξη ενός αναπτυξιακού μοντέλου της χώρας. Αν δεν υπάρξει σοβαρή και συγκροτημένη αναπτυξιακή πολιτική, είναι βέβαιο ότι δεν θα βγει η χώρα από την ύφεση και καμιάς μορφής εκπαίδευση δεν θα μπορέσει να βοηθήσει. Και είναι βέβαιο ότι η επαγγελματική εκπαίδευση, η κατάρτιση και η δια βίου μάθηση θα πρέπει άμεσα να προσαρμοσθούν και να ενταχθούν στο αναπτυξιακό αυτό μοντέλο. Αυτή τη στιγμή δεν φαίνεται να υπάρχει.

Όμως ο κεντρικός αυτός επανασχεδιασμός θα πρέπει πλέον να ειπωθεί κάτω από το πρίσμα των επαγγελματικών προσόντων. Τα επαγγελματικά προσόντα αναδεικνύονται σε φορείς πληροφοριών και αξιών που επηρεάζουν εκτενώς τον τρόπο με τον οποίο αλληλεπιδρούν τα άτομα, τα ιδρύματα εκπαίδευσης και κατάρτισης και η αγορά εργασίας.

Αν δούμε την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση ως ένα σύστημα παραγωγής επαγγελματικών προσόντων, θα πρέπει παράλληλα να δεχθούμε ότι η αποτελεσματικότητα του συστήματος παραγωγής επαγγελματικών προσόντων είναι συνάρτηση του βαθμού σύνδεσής του με την αγορά εργασίας. Η αγορά εργασίας, όπως όλοι οι οικονομικοί θεσμοί, λειτουργεί δυναμικά και επομένως η συνεχής παρακολούθησή της είναι δύσκολο έργο.

Έτσι, κρίνεται απαραίτητη η αξιόπιστη λειτουργία ενός μηχανισμού παρακολούθησης επαγγελματικών προσόντων. Ένας τέτοιος μηχανισμός είναι επιβεβλημένο να είναι ανεξάρτητος από τους θεσμούς της προσφοράς κατάρτισης και πρέπει να εποπτεύεται από τους κοινωνικούς εταίρους.

Είναι, επομένως, καιρός να δούμε τις αλλαγές που χρειάζονται να γίνουν στην Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση υπό το πρίσμα της ανταπόκρισής της σε νέο, σύγχρονο σύστημα επαγγελματικών προσόντων. Ας αρχίσει ο νέος σχεδιασμός από το τέλος της διαδικασίας. Να δούμε επιτέλους τι προϊόν θέλουμε και να διαμορφώσουμε τα περιεχόμενα των σπουδών, τη διδακτέα ύλη, την επιμόρφωση των διδασκόντων, τα μέσα εκπαίδευσης και κατάρτισης με βάση ξεκάθαρα και όχι θολά επίπεδα επαγγελματικών προσόντων με τη δημιουργία σύγχρονου Εθνικού Πλαισίου Επαγγελματικών Προσόντων. Οι δομές δεν χρειάζονται να αλλάξουν άλλη μια φορά. Δομές το Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα είχε και έχει. Νομοθετικό πλαίσιο επίσης διαθέτει. Από εσωτερική μεταρρύθμιση έχει ανάγκη η οποία αφού σχεδιασθεί με βάση το αποτέλεσμα που θέλουμε να έχουμε, θα μας επιτρέψει να προχωρήσουμε στο κτίσιμο των προγραμμάτων και όλων των άλλων συντελεστών της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Και θα ήθελα να επαναλάβω: νέες δομές δεν χρειάζονται. Είναι σπατάλη πόρων, είναι χάσιμο χρόνου. Κάθε φορά που αλλάζουμε κάτι σε δομές δεν έχουν προλάβει να αξιολογηθούν. Κάθε φορά δεν προλαβαίνουμε καν να εφαρμόσουμε το καινούριο, γιατί έρχεται κάτι άλλο. Καιρός να σταματήσει αυτή η πολυέξοδη επιφανειακή και κενή περιεχομένου διαδικασία. Δεν είμαστε ικανοποιημένοι από αυτά που έχουμε και τα αλλάζουμε, θαρρείς και με ένα μαγικό ραβδί θα διορθωθούν οι αδυναμίες. Κανείς δεν σκέφτεται ότι προσθέτουμε αδυναμίες και πολλές φορές δημιουργούμε εκτρώματα.

Εκτός των άλλων έχουμε την τάση να μπλέκουμε τα πράγματα. Σχολειοποιούμε την κατάρτιση και προσπαθούμε να κάνουμε την εκπαίδευση κατάρτιση. Τραγέλαφος.

Για παράδειγμα, είχε περιέλθει στα χέρια μου πριν 2 χρόνια περίπου, ένα σχέδιο νόμου «και άλλης μεταρρύθμισης». Η πρόταση εκείνη του Υπουργείου, ελπίζω να έχει ξεχαστεί τώρα, για προσθήκη 4^{ου} έτους στο Τεχνολογικό Λύκειο στο οποίο θα δίνεται στην ουσία κατάρτιση, ξεφεύγει αφενός από τις παραδεκτές συνθήκες αυτού που εννοούμε εκπαίδευση και αφετέρου δεν μπορεί να διαθέτει και την ευελιξία μιας αποτελεσματικής κατάρτισης: αυτό που λέμε «δεν χρειάζεται αυτή η εξειδίκευση στην αγορά σήμερα, τη σταματάμε». Ποιον κοροϊδεύουμε; Τους εαυτούς μας που κάθε φορά πληρώνουμε τα εκτρώματα για να έλθει κάποιος άλλος να τα καταργήσει και στη θέση τους να φτιάξει άλλα. Μάλλον δεν ξέρουμε τι θέλουμε.

Κεντρικός επανασχεδιασμός από κοινού εκπαίδευσης, κατάρτισης δια βίου μάθησης με συντονιστικό όργανο που δεν υπάρχει και θα πρέπει να δημιουργηθεί. Είναι σαφές ότι θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από «τριμερισμό».

Εσωτερική μεταρρύθμιση λοιπόν. Είναι δύσκολη, στοχεύει στην ποιότητα, δεν κρύβεται πίσω από βαρύγδουπες εξαγγελίες. Υπάρχουν πολλά ουσιαστικά πράγματα που μπορείς να κάνεις με μια εσωτερική μεταρρύθμιση. Για παράδειγμα, δημιουργία Πρότυπων Επαγγελματικών Λυκείων σε αντιπροσωπευτικές περιοχές τα οποία θα συνεργάζονται με επιχειρήσεις του δημόσιου ή ιδιωτικού τομέα. Στα λύκεια αυτά που δημιουργούνται στη θέση ήδη λειτουργούντων λυκείων εφαρμόζονται νέες μέθοδοι διδασκαλίας και πρακτικής άσκησης. Τα ίδια λύκεια αποτελούν κέντρα επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών των ειδικοτήτων, επιμόρφωση που απουσιάζει σήμερα αλλά που είναι κρίσιμη για την ανανέωση των γνώσεών τους.

Για τα ΙΕΚ αποκατάσταση της φυσιογνωμίας τους ως ιδρυμάτων κατάρτισης, προς τούτο είναι απαραίτητο:

- Οι εκπαιδευτές να προέρχονται από την αγορά εργασίας και να είναι καταξιωμένα επαγγελματικά στελέχη σ' αυτήν
- Τα προγράμματα κατάρτισης να συντάσσονται με βάση τις εκάστοτε ανάγκες αγοράς, εργασίας και να μην παγιώνονται οι ειδικότητες όπως γίνεται στα σχολεία.

Επίσης, για την πιο μακροπρόθεσμη κάλυψη της ανάγκης για ανάπτυξη δεξιοτήτων είναι απαραίτητη η επικύρωση και αναγνώριση των γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων που αποκτώνται εκτός του επίσημου εκπαιδευτικού συστήματος. Η επικρατούσα τάση είναι η όλο και μεγαλύτερη αξιοποίηση των μαθησιακών αποτελεσμάτων.

Για την προσαρμογή του δικού μας συστήματος, σύμφωνα με τα προηγούμενα, κρίνεται απαραίτητη: Η δημιουργία αξιόπιστου συστήματος πιστοποίησης επαγγελματικών προσόντων. Ένα τέτοιο σύστημα προϋποθέτει την καθιέρωση εθνικών ποιοτικών προδιαγραφών (standards) κατάρτισης και την πιστοποίηση της κατάρτισης σε εθνικό επίπεδο με βάση τη διαπίστωση επάρκειας (competence-based).